

УДК 37.01.304

Гура Т. Є.

ПІСЛЯДИПЛОМНА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

A Здійснюється аналіз зарубіжного досвіду післядипломної педагогічної освіти, науково-методичного супроводу професійного розвитку вчителів. Визначені базові принципи функціонування післядипломної педагогічної освіти багатьох Європейських країн: відкритості, автономності, конкурентності; суб'єктності; адресності; актуальності; системності; партнерства; переважання групових, колективних форм роботи; підтримки і супроводу професійного розвитку. Пріоритетами розвитку системи післядипломної педагогічної освіти в Україні визначені створення умов для: професійного самонавчання фахівців; професійного саморозвитку педагогів; професійної комунікації; забезпечення конкурентоспроможності колективів самих закладів післядипломної освіти.

Ключові слова: післядипломна педагогічна освіта, підвищення кваліфікації, зарубіжний досвід, учитель, професійний розвиток.

Актуальність проблеми. Сучасний стан розвитку вітчизняної післядипломної педагогічної освіти характеризується переосмисленням її пріоритетів, зміни основного напряму функціонування: із забезпечення розвитку когнітивно-конструктивної складової професійної компетентності фахівців – розширення спектра їхніх професійних знань і вмінь на розвиток професійних якостей, стимулювання професійної мотивації, активізації професійного мислення, професійної саморегуляції, що забезпечать гармонійний професійний та особистісний розвиток, збереження психофізично-го і психологічного здоров'я педагогів.

Виділення невирішених раніше частин загальновідомої проблеми, яким присвячується означена стаття. Протягом останніх 10 років декларування цих змін відбувається як на нормативному (Закон України «Про вищу освіту», проект Закону «Про післядипломну освіту»), так і на теоретичному рівні, що зафіксовано у працях багатьох вітчизняних учених – дослідників проблем неперервної освіти педагогічних працівників, андрагогіки, педагогічної психології тощо. Проте, незважаючи на усвідомлення науковцями актуальних проблем вітчизняної післядипломної педагогічної освіти, механізми їх вирішення на сьогодні залишаються невизначеними. Що й спонукає до здійснення аналізу вже існуючого досвіду реформування системи підвищення кваліфікації вчителів, створення її нової моделі, зорієнтованої на нові смисли і тенденції сучасного суспільства, науки, педагогічної спільноти.

Аналіз останніх досліджень. Здійснений аналіз зарубіжного досвіду функціонування системи

післядипломної педагогічної освіти (H. Muhan, S. Hudson, D. Beutel, P. Hudson, S. Hudson-Ross, M. Kirkwood, P. Metcalf-Turner, J. Smith, B. Walling, M. Lewis та ін.) дає змогу стверджувати, що вона характеризується певними загальними особливостями, що зумовлюються, передусім, новітніми досягненнями у різних сферах наукового знання (у першу чергу психології, соціології, андрагогіки, менеджменту, інформаційних технологій, власне педагогіки, а також природничих наук), а також тенденціями суспільної практики.

Отже, *метою статті* є визначення пріоритетних напрямів розвитку системи післядипломної педагогічної освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу. Базовими принципами функціонування післядипломної педагогічної освіти багатьох Європейських країн, на нашу думку, є такі: 1) відкритості, автономності, конкурентності, що передбачає, з одного боку, вільний вибір педагогічним працівником закладу післядипломної освіти, а з іншого, – автономію самого освітнього закладу в аспекті розроблення навчальних планів і програм; 2) суб'єктності, тобто визнання безумовної активності суб'єктів післядипломної освіти, їх відповідальності за процес і результат професійного вдосконалення/самовдосконалення; 3) адресності; 4) актуальності; 5) орієнтації на школу як установу, яка вчиться; 6) системності – наближеності до актуальних проблем конкретного навчального закладу, його нагальних потреб щодо розвитку професійної компетентності керівників і педагогічних кадрів; 7) партнерства, ангажування громади – залучення різних соціальних інституцій задля підвищен-

ня якості освітніх послуг; 8) пріоритету довгострокових форм і дій; 9) переважання групових, колективних форм роботи; 10) підтримки і супроводу професійного розвитку керівників і педагогів; 11) орієнтації на забезпечення комфорутних умов для професійного розвитку фахівців у просторі післядипломної освіти, що включають усі рівні організації освітнього простору – від матеріально-технічного до соціально-психологічного; 12) постійного саморозвитку, самовдосконалення фахівців сфери підвищення кваліфікації – забезпечення умов для розвитку професійної компетентності самих науково-педагогічних і педагогічних працівників системи післядипломної освіти, опанування ними найсучаснішими технологіями освіти дорослих.

Основними формами підвищення кваліфікації керівників і педагогічних кадрів в європейських країнах є: курси професійного вдосконалення; вивчення ефективних практик; кваліфікаційні курси; додаткові навчальні спецкурси; тренінги; професійні педагогічні студії; тематичні виїзni сесії; проектні групи; майстер-класи у навчальних закладах, групи професійної взаємодопомоги тощо. Диференціація різних форм і методів підвищення кваліфікації педагогів здійснюється відповідно стажу їх професійної діяльності (вчителі-стажисти, категорійні вчителі), предмета викладання, особливостей діяльності та потреб конкретного навчального закладу (концепції, категорії учнів, спрямованості програм, результатів зовнішньої та внутрішньої евалюації, місця розташування тощо).

Так, наприклад, основними методами професійного розвитку педагогів-початківців у межах різноманітних програм уведення в професію, що тривають упродовж перших двох-трьох років їх роботи є такі: 1) включене спостереження за діяльністю видатних учителів; 2) метод розвитку вмінь і навичок (елементами якого є: опанування новими теоріями і концепціями за допомогою лекцій, обговорень і читання; демонстрації професійних умінь з опорою на відео і тренінги; моделювання педагогічної діяльності тощо; 3) рефлексивний метод, який передбачає заповнення рефлексивного щоденника, участь учителя у рефлексивних тренінгах; 4) метод проектів – участь початківця у різноманітних за форматом дослідницьких проектах; 5) метод портфоліо за різними видами: портфоліо зайнятості, портфоліо оцінювання, портфоліо навчання; 6) нараторівний метод, який передбачає розповіді молодих учителів про власний досвід (попередньо описані події педагогічної діяльності початківця обговорюються колегами у присутності автора, після чого він здійснює рефлексивний аналіз власної поведінки, а також моделює її).

Універсальною формою підвищення кваліфікації вчителів та їх неперервного професійного розвитку [5] у зарубіжних країнах є Школи професійного розвитку педагогів – це особлива інституціональна форма партнерства між учителями,

адміністрацією школи, професорсько-викладацьким складом університету, яка створена з метою вдосконалення викладання і навчання педагогів, поєднання теорії і практики [1]. За своїм форматом – це систематичні зустрічі фахівців, під час яких здійснюється: обговорення нагальних питань педагогічної діяльності; розроблення програм спільноговикладання шкільних та університетських курсів; підготовка навчальних матеріалів та інструментарію оцінювання; міжпредметне навчання в командах; розроблення презентацій для конференцій; проведення навчально-методичних семінарів, досліджень у галузі професійної педагогічної діяльності; розроблення та організація різноманітних видів онлайн діяльності (групові дискусії, міжпредметні об'єднання, конференції тощо) [4].

Таким чином, здійснений аналіз зарубіжного досвіду функціонування системи післядипломної педагогічної освіти дає змогу стверджувати, що її особливими рисами є відкритість, децентралізованість, гнучкість (швидка адаптація змісту і форм до вимог суспільства, громади та результатів науково-технічного прогресу), різноспрямованість форм і методів навчання, адресність та актуальність (орієнтованість на актуальні потреби педагога та школи).

Майже всі вітчизняні навчальні заклади післядипломної педагогічної освіти нині відзначили свій 77-річний ювілей. Цей поважний вік з психологічною точкою зору вимагає здійснення пошуку шляхів до мудрості, аналізу власних досягнень і помилок, методологічного рефлексування щодо себе та свого майбутнього, вивчення та переосмислення власного досвіду для подальшого розвитку, а не стагнації та занепаду.

Чи потрібні суттєві зміни у системі післядипломної педагогічної освіти в Україні та які пріоритети її розвитку? Це питання вимагає всебічного системного аналізу, врахування соціально-психологічних особливостей педагогічної та наукової спільноти, її потреб, а також визначення основних орієнтирів розвитку самої педагогічної діяльності, її трансформації в умовах нової планетарної цивілізації.

Так, на думку сучасних антропологів, культура суспільства ХХІ століття – це особлива культура, яка має назву префігуративної. Її визначальними особливостями є такі: 1) молодші покоління передають технічні знання старшим поколінням; 2) учні перевершують знаннями і вміннями своїх учителів (інформатика, іноземні мови); 3) головна вимога до вчителя – це гнучкість, відкритість, неперервна самоосвіта та саморозвиток, які забезпечують критичність, активність, вмотивованість педагогів всупереч дії негативних чинників їх професійної діяльності.

У префігуративній культурі вчитель має знайти спільну мову з дітьми покоління «headdown» і бути готовим до впровадження найсучасніших (таких, що відповідають законам розвитку суспільства та людини в ньому) стратегій навчання.

Так, якщо 15–20 років тому основними видами навчання були програмоване, проблемне, розвивальне, то вже сьогодні провідними видами навчання стають:

- комлментарне або гібридне навчання (поєднання традиційного та е-навчання);
- перевернуте навчання;
- випереджальне навчання;
- адаптаційне навчання;
- проектне навчання;
- навчання, засноване на ігрових технологіях;
- контекстне (ландшафтне, outdoor) навчання.

Це, безумовно, призводить і до іншого розуміння ролі педагога в освітньому процесі: головними функціями педагога стають не власне вчительство і виховання в класичному розумінні, але організація, консультування, супровід, проектування. Відтак, учителем насьогодні є: експертом, консультантом, тьютором, тренером, ігротехніком, соціальним посередником, віртуальним асистентом, проектувальником освітнього середовища. Саме ці ролі є визначальними з позиції сучасної філософії освіти, соціального проектування, антропології, нейрофізіології, психології розвитку.

Суттєві зміни вимог до педагогічної діяльності та вчителя детермінують і гостру потребу у реформуванні системи післядипломної педагогічної освіти – тобто її перетворення з метою підвищення якості освітніх послуг відповідно до сучасних потреб їх споживачів – усіх суб'єктів освітнього процесу.

Висновок. Таким чином, вважаємо, що пріоритетами розвитку системи післядипломної педагогічної освіти в Україні є створення умов для:

- професійного самонавчання фахівців, що пе-

редбачає не тільки переорієнтацію змісту та методів курсової підготовки з ідеології «знати, що» на «знати де», тобто розвиток інформаційної компетентності фахівців, їх метакогнітивних знань і вмінь;

- професійного саморозвитку, побудови кар'єри, усвідомленого ставлення фахівця до власного професійного буття; профілактики та корекції негативних наслідків педагогічної діяльності;
- професійної комунікації, розвитку професійної ідентичності як почуття принадлежності до педагогічного співтовариства;
- забезпечення конкурентоспроможності колективів самих навчальних закладів післядипломної педагогічної освіти, їх професійного саморозвитку, самореалізації та самоствердження.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку полягають у дослідженні новітніх форм і методів підвищення кваліфікації керівних і педагогічних кадрів, розробленні технології науково-методичного супроводу їх професійного розвитку.

Список використаних джерел

1. Мукар, Н. В. Професійний розвиток американських, британських та канадських педагогів: форми, методи, моделі : навч. посіб. / Н. В. Мукар. – Львів : Растр-7, 2008. – 64 с.
2. Hudson, S. Teaching Induction in Australia: a sample of what's really happening / S. Hudson, D. Beutel, P. Hudson // Research in Comparative and International Education. – 2009. – Vol. 4. – Num.1. – P. 18–28.
3. Hudson-Ross, S. Intertwining opportunities: participants perceptions of professional growth within a multiple-site teacher education network at the secondary level / S. Hudson-Ross // Teaching and Teacher Education. 2001. – Num.17. – P. 433–454.
4. Kirkwood, M. The contributing of Curriculum Development to Teachers' Professional Development: a Scottish Case Study / M. Kirkwood // Journal of Curriculum and Supervision. – Fall 2001. – Vol. 17, No.1. – P. 5–28.
5. Metcalf-Turner, P. Reflections: redefining the roles in school-university collaborative in teacher preparation / P. Metcalf-Turner, J. Smith // Contemporary Education. – 1998. – Num.70 (1). – P. 51–54.
6. Walling, B. Development of professional identity among professional development school pre-service teachers: longitudinal and comparative analysis / B. Walling, M. Lewis // Action in Teacher Education. – 2000. – Num. 22(2A). – P. 63–72.

*Дата надходження до редакції
авторського оригіналу : 11.09.2016*

Gura T. E. Последипломное педагогическое образование в Украине: приоритетные направления развития.

(A) Осуществляется анализ зарубежного последипломного педагогического образования, научно-методического сопровождения профессионального развития учителей. Определены базовые принципы функционирования системы последипломного педагогического образования большинства стран Европейского Союза: открытости, автономности, конкурентности, субъектности, адресности, актуальности, системности, партнёрства, доминирования групповых, коллективных форм работы, поддержки и сопровождения профессионального развития. Приоритетами развития системы последипломного педагогического образования в Украине определены условия для: профессионального самообучения специалистов; профессионального саморазвития педагогов; профессиональной коммуникации; обеспечения конкурентоспособности коллективов самих учреждений последипломного образования.

Ключевые слова: последипломное педагогическое образование, повышение квалификации, зарубежный опыт, учитель, профессиональное развитие.

Gura T. Ye. In-service pedagogical education in Ukraine: development priorities.

(S) The article is carried out the analysis of foreign experience of in-service education, scientific and methodical support for the professional development of teachers. The basic principles of the functioning of in-service education system in most countries of the European Union: transparency, autonomy, competitiveness, subjectivity, targeting, relevance, consistency, partnership, domination of group forms of work, support and maintenance of professional development are defined. The development priorities of the in-service education system highlighted in Ukraine are: the creation of conditions for specialists training; professional development of teachers; professional communication; ensure the competitiveness of teams of in-service education institutions themselves.

Key words: in-service pedagogical education, professional development, further training, international experience, teacher, professional development.